



Praha 11. 2. 2009

1

Údaje v Národním registru uživatelů lékařsky indikovaných substitučních látek - rok 2008

*Information in The National Register of Users of Medically Indicated Substitution
Substances - the year 2008*

Souhrn

Dostupnost substituční léčby v České republice se zvyšuje. Postupně jsou otevírána nová specializovaná zařízení a od roku 2006 je substituce dostupná také ve vězeňských zařízeních. Také počet pacientů substitučních programů postupně narůstá. Aktuální informace „Údaje v Registru substituční léčby - rok 2008“ přináší informace nejen o počtu pacientů v členění podle věku, regionu, substituční látky a vybraných ukazatelích zdravotního stavu. Přináší také údaje o zařízeních poskytujících substituční léčbu, o novinkách v oblasti substituce a informace o připravovaných změnách.

Summary

Availability of substitution treatment in the Czech Republic has increased. New specialised establishments have been opened and since the year 2006 substitution treatment is also available in the prisons. The number of patients has also increased. This topical information brings data not only about the number of patients according to age, region, substance of substitution and selected health status indicators. But it informs also about the establishments, which offer substitution treatment, about news in the branch of substitution and about prepared changes.

Substituční léčba je standardní metodou léčby závislosti na opioidech. Jedná se o časově neomezenou udržovací terapii, která odkládá „splnění konečného cíle“, tj. trvalé a důsledné abstinence, na dobu, kdy bude pacient objektivně i subjektivně schopen abstinenci orientovanou léčbu podstoupit. Nástrojem této léčby je podávání substituční látky jiným než nitrožilním způsobem, a to v množstvích, která potlačují pacientovy odvykací příznaky a umožňují zlepšit kvalitu jeho života. Od května roku 2000 funguje v České republice Národní registr uživatelů lékařsky indikovaných substitučních látek (dále jen Registr substituce), jehož správcem je Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.

Nejvýznamnější změnu přinesla novela zákona č. 379/2005 Sb., podle níž je povinností všech lékařů poskytujících substituční léčbu hlásit své pacienty do Registru substituce a zabránit tak vícenásobné preskripci, což je zároveň primárním účelem tohoto registru. Vzhledem k předpokládanému nárůstu počtu osob hlásících do Registru substituce i počtu hlášených probíhaly v roce 2007 práce na změně dosavadní technologie na webovou aplikaci. V průběhu roku 2008 se aplikace doladřovala a v současné době zcela plní svou funkci.

Substituční terapii poskytovalo zpočátku 8 akreditovaných pracovišť a jejich počet postupně narostl až na 13 zařízení v roce 2007. V roce 2008, kdy se do elektronické verze

Registru hlásila i neakreditovaná pracoviště (např. psychiatrické ambulance, stacionáře, ...), přibýlo 8 hlásících zařízení.

Do substitučního programu se v roce 2008 přihlásilo k léčbě celkem 887 osob (621 mužů a 266 žen) ve věku od 17 do 54 let, přičemž nejstaršími pacienty byli muži. Díky nové aplikaci a vyššímu počtu hlásících lékařů bylo nahlášeno dvakrát víc osob než v předchozím roce (443 osob v roce 2007). Z tohoto počtu 422 substituentů (299 mužů a 123 žen) nastoupilo léčbu v roce 2008 poprvé v životě, u 465 osob se jednalo o další léčbu. Více než 56 % z celkového počtu nahlášených osob bylo ve věku 20–29 let, 38 % pacientů bylo ve věku 30–39 let. Pacientů ve věku 15–19 let bylo pouze 1,4 % z celkového počtu nahlášených substituentů. Podobné věkové rozložení bylo u pacientů s první léčbou i u pacientů s další léčbou.

V roce 2008 pokračovalo s léčbou z předchozího roku 728 osob (508 mužů a 220 žen), kde více než dvě třetiny substituentů byly ve věku 20–29 let a téměř 22 % osob ve věku 30–39 let. Pouze necelá 4 % pacientů byla mladší 20ti let.

Léčbu během roku 2008 ukončilo celkem 517 osob (355 mužů a 162 žen), o téměř 14 % více než v roce 2007. Téměř 58 % osob bylo ve věku 20–29 let, 35 % ve věku 30–39 let a více než 1 % do 20ti let.

Není výjimkou, že pacient závislý na opioidech nastupuje na substituční léčbu opakovaně. Z osob, které nastoupily do léčebného programu v průběhu roku 2008, byly u 8,5 % evidovány dva pokusy, 2,8 % osob nastoupilo do léčby 3krát, 0,7 % 4krát. Maximální počet pokusů (nástupů) na substituci byl 6krát u mužů i u žen. Průměrný počet pokusů o léčbu na jednu osobu v roce 2007 byl 1,2. Nejvyšší průměrný počet pokusů o léčbu měla zařízení Jihočeské substituční centrum (1,8), DROP IN (1,5) a Fakultní nemocnice Ostrava (1,2). Naopak nejnižší průměrný počet pokusů - přijetí k léčbě 1,0 (tzn., že nikdo z pacientů těchto zařízení nenastoupil na terapii opakovaně) byl zaznamenán ve většině ostatních zdravotnických zařízeních.

Z celkového počtu osob, jež nastoupily do léčebného programu v roce 2008 jich bylo nejvíce z nového zdravotnického zařízení v Registru substituce - Remedis, s.r.o. z Prahy, a to více než 28 % z celkového počtu mužů i žen. Téměř 22 % substituentů nastoupilo léčebnou terapii v zařízení DROP IN v Praze (23 % mužů a 17 % žen) a téměř 18 % v Masarykově nemocnici v Ústí nad Labem. Lze se tedy domnívat, že nejvíce osob závislých na opioidech pocházelo z kraje Hlavní město Praha a Ústeckého kraje, což koresponduje s regionálním rozdělením pacientů podle místa bydliště - 45 % osob mělo trvalé bydliště v Praze a pětina v Ústeckém kraji. Téměř nepokryty substituční léčbou zůstávají stále kraje Plzeňský, Liberecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký a Zlínský odkud pocházely pouze jednotkové počty osob (ne více než 6 osob).

Od počátku substituční léčby byl v ČR k substituci opioidů užíván metadon, který je zatím podáván pouze ve specializovaných substitučních centrech. Na počátku roku 2001 byl registrován léčebný přípravek Subutex obsahující buprenorfin. Počátkem roku 2008 byl na náš trh uveden další přípravek určený pro substituci (Suboxone), který je na stejné bázi jako Subutex. Jejich předepisování není téměř omezeno. Jediné omezení představuje nutnost používat k předpisu tzv. „opiátový předpis s modrým pruhem“ - tedy s vyšší mírou registrace a kontroly a s povinností hlásit pacienty do Registru substituce.

Ke konci roku 2008 bylo substituováno 47 % (517) osob metadonem, zbytek byl léčen buprenorfinem, a to 46 % (503) osob Subutexem a 7 % (78) Suboxonem. Na tomto místě je nutné upozornit, že do Registru substituce byly v roce 2008 hlášeny pouze osoby léčené v registrovaných zdravotnických zařízeních, která plní svou zákonnou povinnost a hlásí pacienty do Registru substituce. Substituční léky na bázi buprenorfinu, které může předepsat každý lékař bez ohledu na specializaci, jsou bohužel stále předepisovány i bez

řádného nahlášení pacienta do Registru substituce. Proto lze přepokládat, že počty osob léčených těmito přípravky byly ve skutečnosti mnohem vyšší. Pro eliminaci ilegálního obchodu a zabránění vícenásobné preskripci je velmi důležitý bezchybný chod elektronické podoby Registru substituce a především plná hlášenost substituentů.

Pacienti, kteří nastupují na substituční léčbu jsou testováni na HIV, VHB (hepatitis B virus způsobující virový zánět jater, hepatitidu typu B) a VHC (hepatitis C virus způsobující virový zánět jater typu C). Z celkového počtu pacientů, jež se začali léčit v roce 2008 byla zjištěna HIV pozitivita u třech případů. Pozitivní test na VHB mělo 30 % (268) osob léčených substituční terapií a o VHC se jednalo u 41 % (366) osob. Proti roku 2007 vzrostl počet VHB a VHC pozitivních osob, a to ze 79 osob VHB pozitivních v roce 2007 na 268 osob v roce 2008 a 117 osob VHC pozitivních v roce 2007 na 366 osob ve sledovaném roce.

Podmínkou přijetí do substitučního programu je prokázání dlouhodobého abúsu opioidů (braun, heroin,...). Přednost mají pacienti s „bohatou“ drogovou kariérou, pacienti HIV pozitivní, pacienti s hepatitis A, B a C a gravidní ženy. Na základě uvedených vstupních kritérií bylo téměř 92 % pacientů, kteří nastoupili do substitučního programu v roce 2008, přijato s diagnózou F11–F11.9, tedy poruchami duševními a poruchami chování způsobenými užíváním opioidů. Zbýlých 8 % pacientů se léčilo s diagnózou F19.2 - syndrom závislosti na více drogách a jiných psychoaktivních látkách.

Pro pacienty, kteří dobře zvládají tzv. udržovací program, je po vzájemné dohodě možné připravit program ambulantní detoxifikace, při níž se množství podávané látky postupně snižuje. Jejím konečným cílem je snaha o dosažení abstinence. Z počtu ukončených pacientů v roce 2008 podstoupilo řízenou detoxifikaci 16,2 % osob. Látkou nejčastěji používanou pro detoxifikaci byl metadon (66,3 % případů), dále pak stále častěji používaný buprenorfin, který je používán ve formě léčivého přípravku Subutexu (29,1 %) a Suboxonu (4,6 %).

Před zahájením substitučního programu se pacient podpisem terapeutické smlouvy zavazuje dodržovat stanovená pravidla. Ta jsou poměrně tvrdá, jak dokládá i skutečnost, že za dobu existence Registru substituce bylo v téměř 71 % případů důvodem ukončení léčby opakované porušení terapeutické smlouvy. Druhou pozici zauímají s velkým odstupem jiné důvody (15 % případů). Také u případů ukončených v roce 2008 (517 případů) bylo nejčastější příčinou ukončení léčby porušení terapeutické smlouvy (64 % případů) a jiné důvody ukončení léčby (15 %).

Substituční léčba je jednou z neúčinnějších terapií závislosti na opioidech. Zároveň funguje jako první kontakt závislého se zdravotní pomocí, z níž může potom přestoupit do dalších - abstinenci orientovaných - léčebných programů. Substituční léčba je označována za metodu první volby pro pacienty, kteří nejsou schopni přijmout terapeutické metody, jejichž primárním cílem je abstinence od návykových látek.

Vypracovala: Ing. Blanka Nechanská

Údaje z Registru substituční léčby podle věkových skupin (rok 2008)

Věková skupina	Incidence (počet osob poprvé v Registru substituce)			Pacienti, kteří nastoupili, ale nebyla to jejich první léčba v životě			Pacienti, kteří nastoupili léčbu - celkem (první i další léčba)		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
15–19	3	7	10	2	-	2	5	7	12
20–24	43	37	80	34	30	64	77	67	144
25–29	128	53	181	111	62	173	239	115	354
30–34	83	20	103	98	40	138	181	60	241
35–39	30	3	33	51	10	61	81	13	94
40–44	7	3	10	17	1	18	24	4	28
45–49	4	-	4	8	-	8	12	-	12
50–54	1	-	1	1	-	1	2	-	2
Celkem	299	123	422	322	143	465	621	266	887

Údaje z Registru substituční léčby podle věkových skupin (rok 2008)

Věková skupina	Osoby, které pokračovaly v léčbě z předchozího roku			Ukončené případy			Prevalence (počet léčených osob k 31.12.2008)		
	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
15–19	14	14	28	3	4	7	16	17	33
20–24	125	70	195	51	50	101	151	87	238
25–29	213	90	303	133	65	198	319	140	459
30–34	79	30	109	98	30	128	162	60	222
35–39	41	11	52	45	9	54	77	15	92
40–44	21	5	26	20	4	24	25	5	30
45–49	7	-	7	4	-	4	15	-	15
50–54	8	-	8	1	-	1	9	-	9
Celkem	508	220	728	355	162	517	774	324	1 098

Pacienti léčení k 31. 12. 2008 podle substituční látky

Použitá substituční látka	Muži	Ženy	Celkem
METHADONI HYDROCHLORIDUM	359	158	517
SUBOXONE	54	24	78
SUBUTEX	361	142	503
Celkem	774	324	1 098

Počet pacientů nahlášených a ukončených v jednotlivých zařízeních v roce 2008

Zdravotnické zařízení	Sídlo	Nahlášené osoby			Ukončené osoby		
		Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem
VS ČR Věznice Brno	Brno	10	5	15	8	5	13
VS ČR Věznice Kuřim	Kuřim	6	-	6	4	-	4
VS ČR Věznice Opava	Opava	-	3	3	-	1	1
VS ČR Věznice Pankrác	Praha	3	-	3	-	-	-
Denní psychoterap. sanát. ELYSIUM	Brno	12	7	19	12	9	21
DROP IN o.p.s.stř.prev.a léč.drog.záv.	Praha	144	46	190	119	40	159
Fakultní nemocnice	Hradec Králové	13	1	14	5	1	6
Fakultní nemocnice	Ostrava	24	8	32	20	7	27
Jihočeské substituční centrum	Č. Budějovice	40	22	62	38	21	59
Magdaléna, o.p.s.	Kolín	3	-	3	-	-	-
Masarykova nemocnice	Ústí n. L.	105	56	161	83	48	131
Odborný lékař psychiatrie	M. Ostrava	1	1	2	-	-	-
ON MI.Boleslav, a.s., NsP	Mělník	8	7	15	18	3	21
PATEB s.r.o., psychiatrie	Jemnice	5	-	5	1	-	1
Protialkoholní a protitoxikomanická por.	K. Vary	-	-	-	9	6	15
Psychiatrická ordinace	Dvůr Králové	7	3	10	-	1	1
Psychiatrická ordinace	K. Vary	6	4	10	2	-	2
Remedis, s.r.o., amb. interny a gastro.	Praha	175	74	249	1	1	2
SANANIM CADAS	Praha	27	18	45	16	13	29
Sdružení Podané ruce, psych. amb.	Brno	17	2	19	6	1	7
Všeobecná fakultní nemocnice	Praha	15	9	24	13	5	18
Celkový součet		621	266	887	355	162	517

Ukončené případy podle důvodu ukončení léčby v roce 2008

Zdravotnické zařízení	Sídlo	Důvod ukončení léčby					
		1	2	3	4	5	6
VS ČR Věznice Brno	Brno	9	-	1	-	-	3
VS ČR Věznice Kuřim	Kuřim	-	-	1	-	-	3
VS ČR Věznice Opava	Opava	-	-	-	-	-	1
Denní psychoterap. sanát. ELYSIUM	Brno	-	-	6	15	-	-
DROP IN o.p.s.stř.prev.a léč.drog.záv.	Praha	-	10	128	8	-	13
Fakultní nemocnice	Hradec Králové	1	2	2	-	1	-
Fakultní nemocnice	Ostrava	-	4	20	2	-	1
Jihočeské substituční centrum	Č. Budějovice	-	4	45	2	-	8
Masarykova nemocnice	Ústí n. L.	1	9	108	8	-	5
ON MI.Boleslav, a.s., NsP	Mělník	2	-	6	2	-	11
PATEB s.r.o., psychiatrie	Jemnice	-	-	1	-	-	-
Protialkoholní a protitoxikomanická por.	K. Vary	15	-	-	-	-	-
Psychiatrická ordinace	Dvůr Králové	1	-	-	-	-	-
Psychiatrická ordinace	K. Vary	-	-	-	-	-	2
Remedis, s.r.o., amb. interny a gastro.	Praha	1	-	-	-	-	1
SANANIM CADAS	Praha	1	6	-	-	-	22
Sdružení Podané ruce, psych. amb.	Brno	-	-	1	1	-	5
Všeobecná fakultní nemocnice	Praha	-	4	12	-	1	1
Celkový součet		31	39	331	38	2	76

Vysvětlivky: 1 = převedení klienta do substitučního programu jiného zařízení, 2 = převedení klienta na jiný typ léčby, 3 = ukončení léčby z důvodu opakovaného porušování terapeutické smlouvy, 4 = ukončení léčby z důvodu nástupu trestu, 5 = úmrtí klienta, 6 = jiný důvod ukončení léčby

Pacienti, kteří zahájili substituční léčbu v roce 2008 podle diagnóz

Diagnóza	Muži		Ženy		Celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
F11 - por.duš.a chování zp.opioidy	20	3,22	6	2,26	26	2,93
F11.0 - akutní intoxikace	-	-	2	0,75	2	0,23
F11.1 - škodlivé použití opiátů	4	0,64	1	0,38	5	0,56
F11.2 - syndrom závislosti na opiátech	369	59,42	169	63,53	538	60,65
F11.3 - odvykací stav u opiátů	6	0,97	1	0,38	7	0,79
F11.9 - neurčené dušení poruchy	169	27,21	69	25,94	238	26,83
F19.2 - syndrom závislosti na více drogách	53	8,53	18	6,77	71	8,00
Celkem	621	100,00	266	100,00	887	100,00

Pacienti substituce přijatí k léčbě v roce 2008 podle místa bydliště

